

פר' דוד ובת שבע - הקדמה**1. גמ' שבת נה:-:נז.****(א) מעשה ראובן ובלהה**

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה, שנאמר (בר' לה) וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שָׁנִים עָשָׂר מִלְּמַד שְׂכוֹלִים כְּאַחַת. אלא מה אני מקיים וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגָשׁ אֶבְיוֹ? מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה.

תניא, **רבי שמעון בן אלעזר** אומר: מוצל אותו צדיק מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו. אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו? אלא מה אני מקיים וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּילְגָשׁ אֶבְיוֹ - עלבון אמו תבע. אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? עמד ובלבל את מצעה. אחרים אומרים: שתי מצעות בבל, אחת של שכנה ואחת של אביו. והיינו דכתיב אז חללת יצועי עלה (אל תקרי יצועי אלא יצועי).

כתנאי, פחו כמים אל תותר רבי אליעזר אומר: פזתה חבתה זלתה. רבי יהושע אומר: פסעתה על דת, חטאת, זנית. רבן גמליאל אומר: פיללתה, חלתה, זרחה תפלתך. אמר רבן גמליאל: עדיין צריכין אנו למודעי; רבי אלעזר המודעי אומר: הפוך את התיבה ודורשה: זועעתה, הרתעתה, פרחת חטא ממך. רבא אמר, ואמרי לה רבי ירמיה בר אבא: זכרת עונשו של דבר, חלית עצמך חולי גדול, פירשת מלחטוא.

(ב) בני עלי

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני עלי חטאו - אינו אלא טועה, שנאמר וְשֵׁם בְּנֵי עֲלִי חֲפְנִי וּפְנִיחַס פְּהִינִים לִיקְוֹק (שמי"א א)

סבר לה כרב, דאמר רב: פנחס לא חטא. מקיש חפני לפנחס, מה פנחס לא חטא - אף חפני לא חטא. אלא מה אני מקיים אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים (שם פ"ב), מתוך ששהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן - **מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבו.**

(ג) בני שמואל

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני שמואל חטאו - אינו אלא טועה, שנאמר (שמי"א ח) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וְלֹא הָלְכוּ בָּנָיו בְּדַרְכָּיו, בדרכיו הוא דלא הלכו - מיחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני מקיים וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ - שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם, שנאמר והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל. והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן ולסופריהן. כתנאי; ויטו אחרי הבצע, רבי מאיר אומר: חלקם שאלו בפייהם, רבי יהודה אומר: מלאי הטילו על בעלי בתים, רבי עקיבא אומר: קופה יתירה של מעשר נטלו בזרוע. רבי יוסי אומר: מתנות נטלו בזרוע.

(ד) דוד

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר דוד חטא - אינו אלא טועה, שנאמר (שמי"א י"ח) וַיְהִי דָּוִד לְכֹל דָּרְכוֹ

מִשְׁפָּלִים וַיִּקְוֹק עִמּוֹ וְגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו? אלא מה אני מקיים (שם י"ב) מִדּוּעַ בְּזִיתָ אֶת דָּבָר יְקֻוֹק לַעֲשׂוֹת הָרַע - שביקש לעשות ולא עשה.

אמר רב: רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד; מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע **רבי אומר**: משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהו ויעש וכאן כתיב לעשות - שביקש לעשות ולא עשה.

• **את אוריה החתי הפית בחרב - שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנת.**

• **ונאת אשתו לקחת לך לאשה - ליקוחין יש לך בה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו...**

• **ונאתו הרגת בחרב בני עמון, מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו - אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו. מאי טעמא - מורד במלכות הוה, דאמר ליה נאדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים**

אמר רב: כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה בר מדאוריה, דכתיב רק בדבר אוריה החתי (מל"א ט"ו)

(ה) שלמה

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר שלמה חטא - אינו אלא טועה, שנאמר (מל"א י"א) וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שְׁלֹם עִם יְקֻוֹק אֶלְהֵיו פְּלִבָּב דְּוִיד אֶבְיוֹ, כלבב דוד אביו הוא דלא הוה - מיחטא נמי לא חטא. אלא מה אני מקיים וַיְהִי לְעֵת זִקְנֹת שְׁלֹמֹה נִשְׂיו הָטוּ אֶת לְבָבוֹ - ההיא כרבי נתן. דרבי נתן רמי: כתיב וַיְהִי לְעֵת זִקְנֹת שְׁלֹמֹה נִשְׂיו הָטוּ אֶת לְבָבוֹ והכתיב פְּלִבָּב דְּוִיד אֶבְיוֹ - כלבב דוד אביו הוא דלא הוה - מיחטא נמי לא חטא! - הכי קאמר: וַיְהִי לְעֵת זִקְנֹת שְׁלֹמֹה נִשְׂיו הָטוּ אֶת לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֶלְהִים אַחֲרִים - ולא הלך.

והכתיב אִזּוּ יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְּמָה לְכַמּוֹשׁ שְׁקָץ מוֹאָב! - שבקש לבנות ולא בנה. אלא מעתה אז יבנה יהושע מזבח לה' שבקש לבנות ולא בנה? אלא - דבנה, הכא נמי - דבנה! - אלא, כדתניא רבי יוסי אומר: ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המשחה אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרת שקוץ צדונים וגו'. אפשר בא אסא ולא ביערם, יהושפט ולא ביערם, עד שבא יאשיה וביערם? והלא כל עבודה זרה שבארץ ישראל אסא ויהושפט ביערום! אלא: מקיש ראשונים לאחרונים, מה לאחרונים לא עשו - ותלה בהן לשבח, אף ראשונים לא עשו - ותלה בהן לגנאי. והכתיב וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי יְקֻוֹק - אלא **מפני שהיה לו למחות בנשיו, ולא מיחה, מעלה עליו הכתוב כאילו חטא.**

(ו) יאשיהו

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר יאשיהו חטא - אינו אלא טועה, שנאמר (מל"ב כב) וַיַּעַשׂ הַיְשָׁר בְּעֵינֵי יְקֻוֹק וַיִּלָּךְ בְּכָל דָּרְךָ דָּוִד אֶבְיוֹ, אלא מה אני מקיים (שם כ"ג) וְכַמְהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מִלֶּךְ אֲשֶׁר שָׁב וְגו' - שכל דין שדן מבין שמנה עד שמנה עשרה החזירן להן. שמא תאמר: נטל מזה ונתן לזה - תלמוד לומר וּבְכָל מְאֹדוֹ - שנתן להם משלו. ופליגא דרב...

2. גמ' ברכות נז:

תנו רבנן, שלשה מלכים הם: הרואה דוד בחלום - יצפה לחסידות, שלמה - יצפה לחכמה, אחאב - ידאג מן הפורענות.

3. ביאור הגר"א, משלי א:

שלמה בן דוד מלך ישראל כי הלומד בספר צריך לידע מי הוא המרברו כי אם יהיה המחבר גדול בחכמה בודאי יהיה בספרו חכמות גדולות וכן ביראה וכן בתורה והוא עשה כאן ג' ספרים שהן ג' משלי א' על חכמה והב' על מוסר והג' על תורה ונגד אלו הג' אמר כאן ג' דברים נגד חכמה אמר שלמה דכתיב ביה ויחכם מכל האדם ונגד מוסר אמר בן דוד שהיה חסיד גדול כמשחז"ל הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות וכמ"ש (תלים פו) שמרה נפשי כי חסיד אני וכשנאמר עליו שהיה בן דוד מסתמא היה ממלא מקום אבותיו ונגד תורה אמר מלך ישראל כמ"ש בי מלכים ימלוכו

4. חזון אי"ש (אגרות, ח"א אגרת טו)

משרשי האמונה שכל הנאמר בגמ' בין במשנה ובין בגמ' בין בהלכה ובין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו על ידי כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל, עם השכל המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא, רוח הקודש הוא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב...

ונרתעים אנחנו לשמוע הטלת ספק בדברי חז"ל בין בהלכה ובין באגדה, כשמועה של גידוף ר"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי חז"ל, ושחיטתו נבילה, ופסול לעדות, ועוד..."

5. רב שרירא גאון (אוצר הגאונים, חגיגה, סי' ס"ח)

"כתב רב שרירא גאון ז"ל במגילת סתרים על ענין האגדות: יהני מילי דנפקי מפסוקי, ומקרי מדרש ואגדה, אומדנא נינהו...לכן אין סומכין על אגדה ואמרו אין למדין מן האגדות...והנכון מהם מה שמתחזק מן השכל ומן המקרא נקבל מהם, ואין סוף ותכלה לאגדות"

6. ר' שמואל הנגיד ("מבוא התלמוד")

"והגדה היא כל פירוש שיבוא בתלמוד על שום ענין שלא יהיה מצוה, זו היא הגדה, ואין לך לתלמוד ממנה אלא מה שיעלה על הדעת. ויש לך לדעת שכל מה שקיימו חז"ל הלכה בענין מצוה שהיא מפי משה רבינו ע"ה שקבל מפי הגבורה, אין לך להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו, אבל מה שפירשו בפסוקים, כל אחד כפי שנזדמן לו, ומה שראה בדעתו, ולפי מה שיעלה על הדעת מן הפירושים האלו לומדים אותם, והשאר אין סומכים עליהם"

7. ספר החינוך (מצוה קנ"ט)

"וכל המעמיק עצה בפשטיהן וישתדל לחדש דבר בנגלה שבהן כי יכסוף להציץ מן החרכים בזוהר מראיהן וללקוט מעליהן, לחגור בהן, אין ראוי לתת בזה עליו אשם אך לברכו ולהזכירו לשבח באשר הוא שם"

8. אור החיים (בראשית א:א, ד"ה והגם כי מצינו)

"...דע כי רשות לנו נתונה לפי משמעות הכתובים בנתיבות העיון ויישוב הדעת - הגם שקדמונו ראשונים ויישבו באופן אחר - כי 'ע' פנים לתורה' ואין אנו מוזהרים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים שישתנה הדין לפיהן, ולזה תמצא שהאמוראים אין כח בהם לחלוק על התנאים במפשטי ה', אבל ביישוב הכתובים ובמשמעותן מצינו להם בכמה מקומות שיפרשו באופן אחר..."

9. רשב"ם (בר' לו:ב)

(ב) אלה תולדות יעקב - ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלמדנו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמיזה הפשט ההגדות וההלכות והדינים על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל. והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא, ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון, וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות, וכדאמ' במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינ' כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבנו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתוכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים:

10. גמ' כתובות ט. ט:

אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים, וקינוי וסתירה - אפילו בעד אחד נמי, ופתח פתוח - כשני עדים דמי; וכי תימא, מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה? התם אונס הוה. ואיבעית אימא, כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר כל היוצא למלחמת בית דוד - גט כריתות כותב לאשתו

11. גמ' שבת שם

אמר רב: רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד

12. גמ' סנהדרין קז.

ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין - פוסקין ממשנתן ואומרים לי: דוד, הבא על אשת איש מיתתו במה? אמרתי להם: הבא על אשת איש - מיתתו בחנק, ויש לו חלק לעולם הבא. אבל המלבין פני חבירו ברבים - אין לו חלק לעולם הבא.

13. גמ' שם

ונקייתי מפשע רב, אמר לפניו: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון כולו! - אמר: כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו הַיְחַתֵּה אִישׁ אִישׁ בְּחִיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשְׁרַפְּנָה אִם יִהְיֶה אִישׁ עַל הַיְחַתֵּה וְרָגְלוֹ לֹא תִפְּוִינָה, כִּן הָבֵא אֶל אֲשֶׁת רַעְהוּ לֹא יִנָּקָה כָּל הַנִּגְעָה בָּהּ (משלי ו: כז-כט) - אמר ליה: כל הכי נטרד ההוא גברא? - אמר לו: קבל עליך יסורין. קבל עליו. אמר רב יהודה אמר רב: ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין

16. Hirsch, Genesis 12:10-13

"The Torah never presents our great men as being perfect, it deifies no man, says of none "here you have the ideal, in this man the Divine became human". Altogether it puts the life of no man before us as the pattern out of which we are to learn what is right and good...Where the Word of G-d would set a pattern before us for us to imitate...We are never to say: This must be right for did not so-and-so do it! The Torah is no "collection of examples of saints". It relates what occurred, not because it was exemplary but because it did occur.

"The Torah never hides from us the faults, errors, and weaknesses of our great men...But in truth, by the knowledge which is given us of their faults and weaknesses, our great men are in no wise made lesser but actually greater and more instructive. If they stood before us as the purest models of perfection we should attribute them as having a different nature, which has been denied to us. Were they without passion, without internal struggles, their virtues would seem to us the outcome of some higher nature, hardly a merit and certainly no model that we could hope to emulate...

The Torah also shows us no faults without at the same time letting us see the greater or lesser evil consequences. From our great teachers of the Torah, and truly Ramban can be reckoned amongst the very greatest, we would accordingly learn that it may never be our task to whitewash the spiritual and moral heroes of our past, to appear as apologists for them. They do not require our apologies, nor do such attempts become them. Truth is the seal of our Torah, and truthfulness is the principle of all its true and great commentators and teachers..."

14. אברבנאל שמואל ב פרק יא

והדברים האלה לחכמינו ז"ל הם דרכי הדרש ואין לי להשיב עליהם. ודי במה שאמרו רבי דאיתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה, כי היה אצלם זה דרך דרש, והיה רבי מהפך הדבר מחמתו לקורבתו והיותו מזרע בית דוד ולא כפי האמת. ואיך נאמר שבקש לעשות ולא עשה? והכתוב מעיד על המעשה הרע כלו בפירוש, ואם דוד לא חטא איך אמר חטאתי להשם? ולמה עשה תשובה מעולה, ואמר (תהלים נ"א ה') כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד? וגם הפסוק שהביאם לזה ויהי דוד בכל דרכיו משכיל והשם עמו, הוא קודם הספור ולא ישלול אותו מחטוא אחר כך, כי אם שהיה אז משכיל ונבון ומצליח במעשיו ושהשם היה עמו בכל אשר יעשה, כל שכן שעם היות שחטא באמת לפי שקבל ענשו ועשה תשובה היה השם עמו, ולכן לא יסבול דעתי להקל בחטאת דוד, ולא אכחיש האמת הפשוט... טוב לי שאומר שחטא מאד והודה מאד ושבתשובה גמורה וקבל ענשו ובזה נתכפרו עונותיו :

15. הרב נבנצאל, שיחות לספר בראשית

כל האומר שדוד חטא מתוך דחף של יצרים שלא יכול היה לעמוד בהם, אינו אלא טועה בהבנת כל הפשט התנכ"י, האומר שהתנ"ך הוא דבר ה' המתגלה ליראיו בלבד... (עמ' שעז)

מי שחושב שראובן, דוד, ואחרים מגדולי ישראל... אנשי שהידרדרו עד לקצה המרוחק כל כך מן הקדושה, אדם שכזה אינו אלא טועה (עמ' שעט)

ואם גם לאחר שחטא, ממשך דוד להיות מלך ישראל, ואבי המשיח לו אנו מצפים בב"י, משמע שחטאו היה קטן בהרבה ממה שנדמה ממבט ראשון... שאם לא כן היה מפסיד את המלוכה